

ПРЕЛИМИНАРНИ ИСПИТУВАЊА НА СОСТОЈБАТА НА ОРАЛНОТО ЗДРАВЈЕ КАЈ ГЕРИЈАТРИСКИ ПАЦИЕНТИ ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Николовска Ј.¹, Ѓоргиевска Е.², Грчев А.³

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ - Скопје, ¹Катедра за стоматолошка протетика

²Катедра за детска и превентивна стоматологија, ³Катедра за максилофацијална хирургија

Цел: Студијата беше изведена со цел да се добијат информации околу приоритетите на геријатриските пациенти во однос на нивно орално здравје, како и да се процени потребата од интрахоспитален орален третман кај овие пациенти, што би можело да биде водич за понатамошно креирање на оралната здравствена заштита кај геријатриските пациенти во Р Македонија.

Материјал и методи: Анкетирани беа 141 пациенти (сите над 65 год.) кои беа поделени во три групи. Првата група беше составена од 34 пациенти (7 мажи и 27 жени), кај кои претходно бил дијагностициран карцином и кои беа хоспитализирани во специјална институција. Втората група беше составена од 71 геријатриските пациенти (21 мажи и 50 жени), сместени во јавните геријатриски центри. Третата група беше составена од 36 пациенти (15 мажи и 21 жена) кои беа редовни пациенти на нашата клиника.

Резултати: Повеќето пациенти, независно од нивниот пол, образование и средина од која потекнуваат, инсистираат на зачувување на своите заби во устата што е можно подолго. Пациентите кои беа социјално беззаби, во поголем број случаи се изјаснија дека би биле среќни кога би ги имале зачувано своите заби.

Заклучоци: Имајќи во предвид дека се зголемува старосната граница на населението во Р Македонија, како и желбата на оваа популација за подобрување на нивно орално здравје,

може да заклучиме дека воведувањето на посебни програми за унапредување на оралното здравје кај геријатриските пациенти, треба да претставува еден од приоритетите во развојот на системот за орална здравствена заштита во Р Македонија. Ова особено се однесува за пациентите кои се сместени во домовите за стари лица и за хоспитализираниите пациенти. Како можно решение со оглед на околностите во кои се наоѓаат овие пациенти, би можело да се размислува за воведување на интердисциплинарни тимови (АРТ).

Клучни зборови: геријатриски пациенти, орално здравје, АРТ

Според податоците добиени од Државниот завод за статистика, во Р Македонија се бележат значајни промени во однос на старосната структура на населението. Во периодот од 1998 - 2008 год. учеството на младото население (0-14 год.) во вкупното е намалено од 23,1 на 18,1%, а учеството на старото население (65 и повеќе год.) е зголемено од 9,5 на 11,5% (2). Ако се земе во предвид очекуваниот животен век при раѓање кој во 1997 год. за мажи изнесувал 70,4 год., а за жени 74,8 год. (3), може слободно да се зборува за трендот на зголемување на животната граница и бројот на геријатриското население (над 65 год.) во Р Македонија.

Геријатриската стоматологија е гранка на стоматологijата која ја потенцира стоматолошката грижа за старата популација и се фокусира на пациенти со хронични физиолошки, физички и/или патолошки заболувања. Компромитираното орално здравје може да е ризик фактор за појава на одредени системските заболувања кои заеднички се појавуваат со возраста, што рефлектира на општата благосостојба кај старата популација.

Неспорен е фактот дека огромен број на стари луѓе кај нас и во светот не ја добиваат потребната орална здравствена заштита, бидејќи властите не се доволно свесни за нивниот проблем. Намалената свесност од страна на властите, немањето на пристап до орално здравствените сервиси и погрешната претстава дека старите луѓе немаат корист од орално здравствената едукација и превентивните програми, предизвикува лишување на старите луѓе од основната орална здравствена заштита.

Орално здравствениот менаџмент кај геријатриското население се разликува од останатата популација пред се поради физиолошките промени поврзани со возраста, присуството на општи заболувања, психички и ментални потешкотии и секако социјалните и економските услови во кои се наоѓа.

Земајќи го во предвид податокот за зголемување на бројот на населението над 65 год. во Р Македонија, се наметнува потреба од зголемување на грижата за оралното здравје кај оваа категорија на население. Сепак, за да се преземат масовни мерки за унапредување на оралното здравје кај населението над 65 год. потребно е најнапред да се согледа и нивното мислење околу овој проблем. Со ова наше истражување што претставува пилот студија, сакавме да согледаме дали кај геријатриските пациенти постои интерес за сочувување на нивните природни заби, што секако претставува основа за било какви понатамошни размислувања.

ЦЕЛ на студијата е да се добијат информации околу приоритетите на геријатриските пациенти во однос на нивното орално здравје, како и да се процени потребата од интра-хоспитален орален третман кај овие пациенти, што би можело да биде водич за понатамошно креирање на оралната здравствена заштита на овие пациенти во Р Македонија.

Материјал и метод

Во истражувањето беа вклучени 141 пациенти (43 мажи и 98 жени), над 65 годишна возраст (65 - 81 год.), кои беа поделени во три групи. Пациентите од првите две групи беа сместени во специјализирани установи, во болнички услови (првата група во специјализирана установа ("Sue Rider", во склоп на Геронтолошкиот завод во Скопје) со претходно дијагностициран карцином, а втората група беа пациенти сместени во јавниот геријатриски центар, Геронтолошки завод "13 Ноември" Скопје, додека третата група беа геријатриски пациенти сместени во домашни услови, а кои регуларно го посетуваат Универзитетскиот стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон“ во Скопје.

Информациите за односот на геријатриските пациенти кон сопственото орално здравје и нивната желба за што подолго зачувување на природните заби ги добивме од самите пациенти кои беа замолени да пополнат анкетен лист. Покрај личните податоци за испитаниците, беа евидентирани и оралниот и протетскиот статус. Испитаниците кои беа носители на протетски помагала даваа одговори за тоа колку се задоволни од нив од естетски и функционален аспект. На крај сите испитаници одговараа на клучното прашање: "Доколку можете да одлучувате, дали би сакале кариозните заби да се извадат или да се лекуваат и зачуваат што подолго во устата?" Испитаниците имаа можност да одберат еден од посочените можни одговори:

- а) сакам/сакав да ги извадам сите заби, да не ме болат веќе,

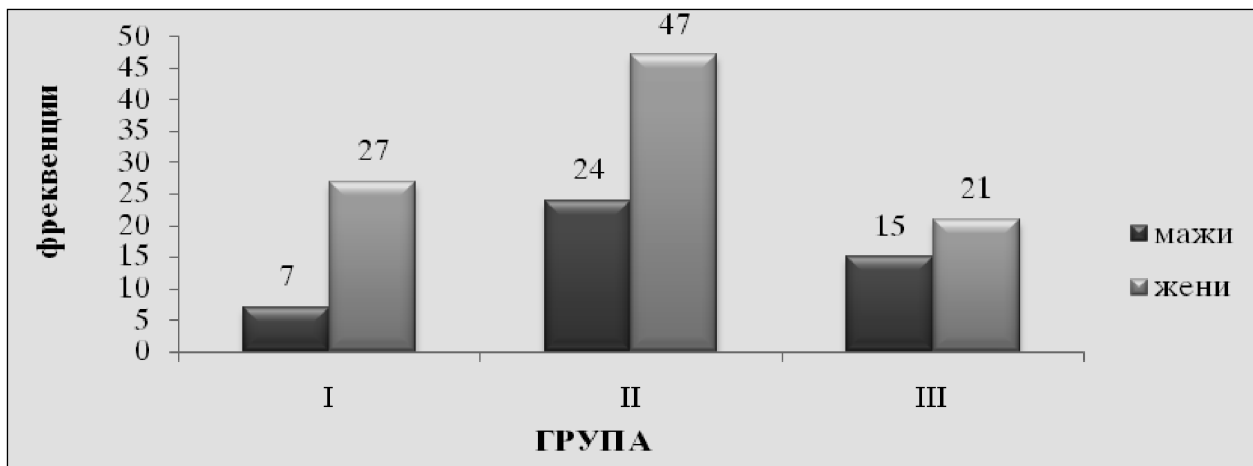
- б) сакам/сакав да ги поправам забите, ама при тоа да не ме боли,
- в) сакам/сакав да ги зачувам што подолго моите заби.

Резултати

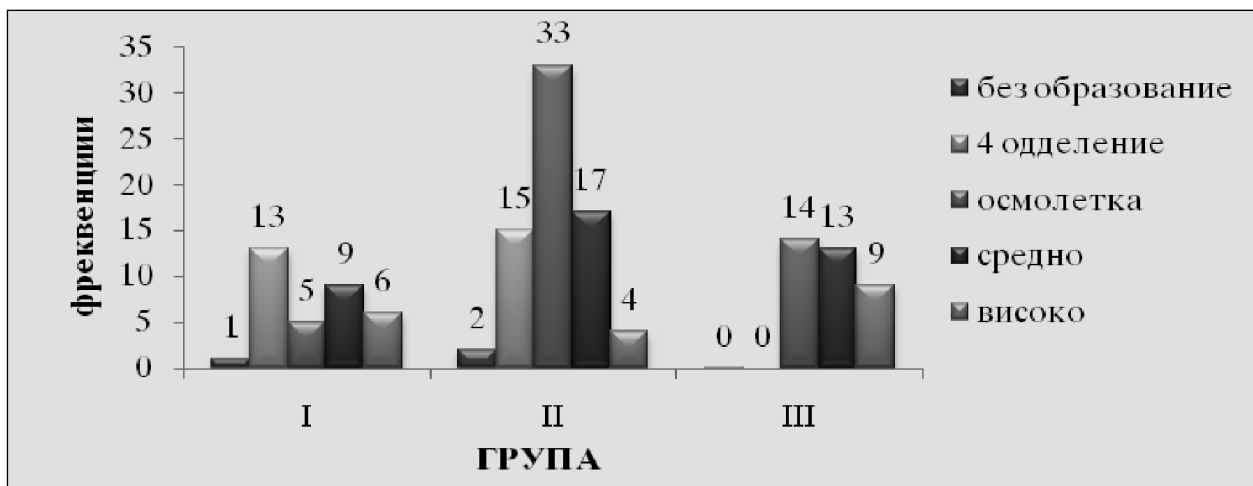
На графикон 1. може да се воочи дека во првата група на пациенти кои беа сместени во специјализирана установа („Sue Rider”, во склоп на Геронтолошкиот Завод во Скопје) со претходно дијагностициран карцином од вкупно 34 испитаници - 7 (20,6%) беа од машки, а 27 (79,4%) од женски пол; втората група се состоеше од 71 пациент, кои беа сместени во јавниот геријатриски центар,

Геронтолошки Завод „13 Ноември“ Скопје, и тоа 21 (33,8%) мажи и 50 (66,2%) жени. Третата група се состоеше од 36 пациенти кои регуларно го посетуваат Универзитетскиот стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон“ во Скопје, од кои 15 (41,7%) од машки пол и 21 (т.е. 58,3%) жени, пациенти.

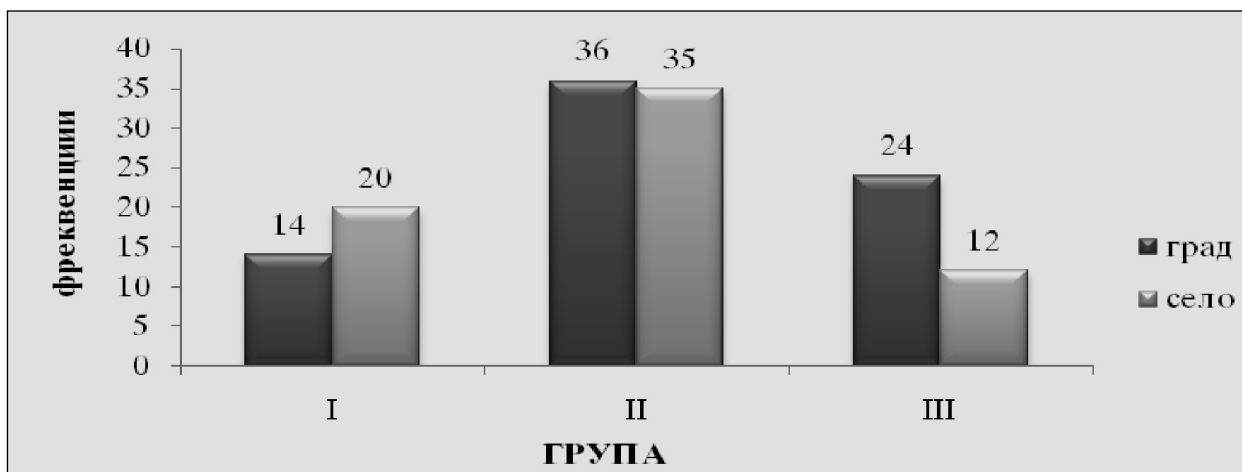
Од вкупниот број на испитаници (графикон 2.), најголем дел од пациентите (52 или 36,88%) беа со оформено основно образование (и тоа во првата група 9 или 14,7%, во втората- 33 или 46,48% и во третата 14, т.е. 38,89%). Најмал дел од пациентите беа без образование (3 или 2,13%); односно од првата група 1 пациент или 2,94% и од втората група 2 пациента (2,82%).

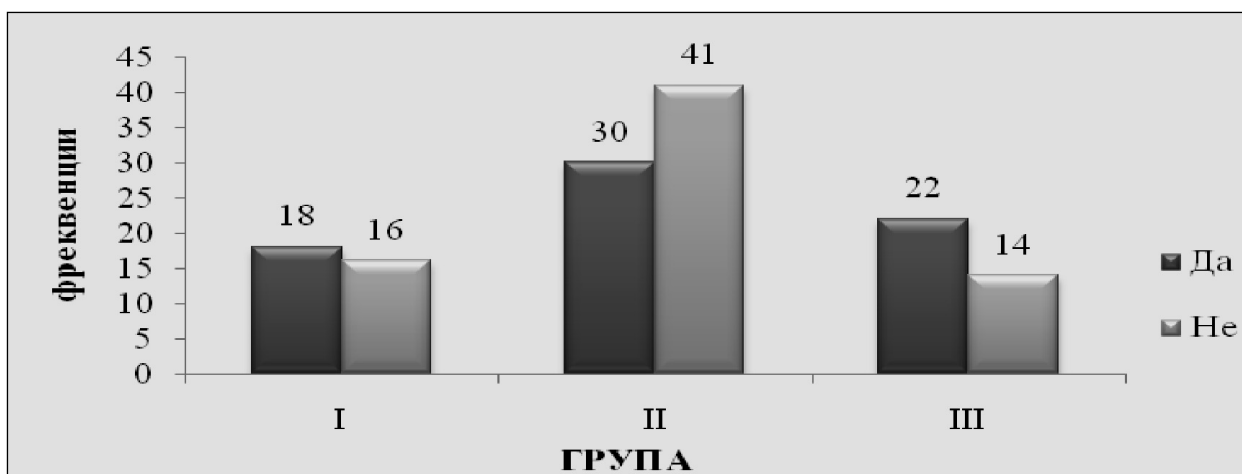
Графикон 1. Дистрибуција на фреквенциите на испитуваните пациенти во однос на пол

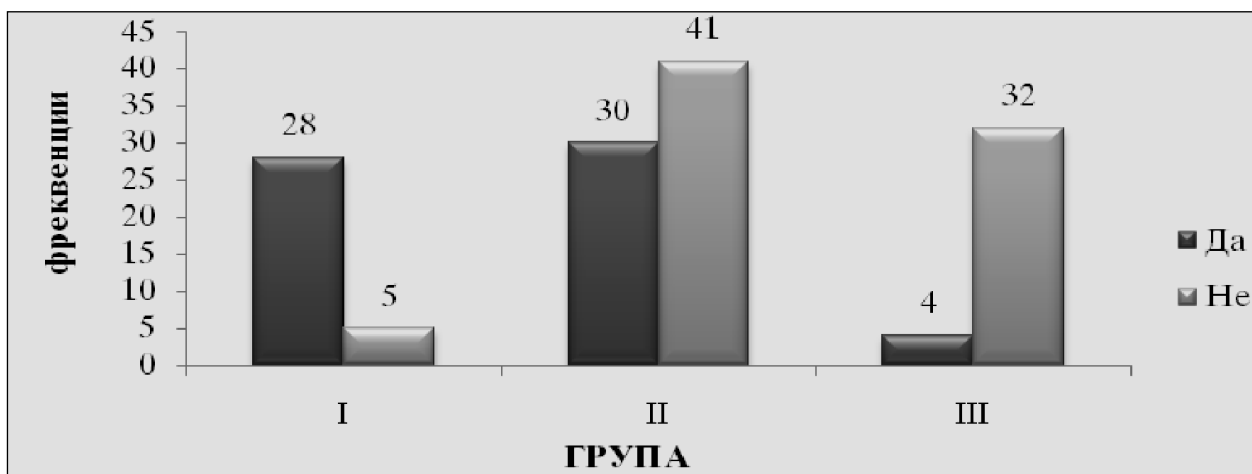
Графикон 2. Дистрибуција на фреквенциите на испитуваните пациенти во однос на нивното образование

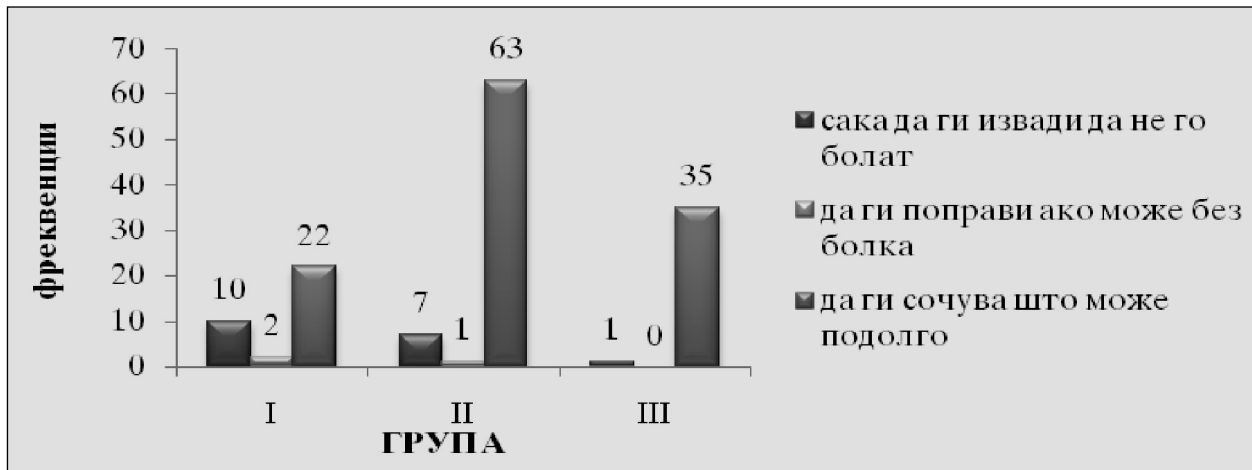
Графикон 3. Дистрибуција на фреквенциите на испитуваните пациенти во однос на местото на живеење

Графикон 4. Дистрибуција на фреквенцијата на испитуваните пациенти во однос на присуство на сопствени заби во устата

Графикон 5. Дистрибуција на фреквенциите на испитуваните пациенти во однос на присуство на кариес

Графикон 6. Дистрибуција на фреквенциите на испитуваните пациенти во однос на желбата да ги сочуваат преостанатите заби

Што се однесува до местото на живеење (графикон 3.), во првата група 14 (41,18%) од пациентите живееле на село, а 20 (58,82%) во град. Во втората група, имаше речиси идентична поделба меѓу пациентите од град - 36 (50,70%) и село 35 (49,30%); додека во третата група преовладуваа пациентите од град 24 (66,67%) во однос на оние од село 12 (33,33%).

Кај 18 (52,94%) пациенти од првата група регистравме присуство на сопствени заби во устата; понизок беше тој процент во втората група, т.е. 30 (42,25%) од пациентите, додека значајно беше повисок во третата група, односно кај 22 (38,89%) од пациентите (графикон 4.).

Постоеа разлики и во однос на присуството на кариес кај поединечните групи (графикон 5.). Наиме, кај првата група постоеше највисок процент на пациенти со кариозни заби (28 пациенти или 82,35%), во втората група тој процент беше понизок (30 пациенти или 42,25%), додека во третата група беше најнизок со 4 пациенти (т.е. 11,11%).

Понатаму, испитувајќи ја желбата на пациентите да ги сочуваат преостанатите сопствени заби, добиените резултати укажуваат дека во сите групи, најголем број од пациентите имаат желба да ги сочуваат преостанатите заби во устата (графикон 6.).

Така, од првата група, 10 (29,4%) од пациентите сакаат да ги извадат сите заби за да не ги болат; 2 (5,9%) да ги поправат, но ако таа процедура е безболна; а 22 (64,7%) сакаат да ги зачуваат без разлика на процедурата. Во втората група, 63 (88,7%) од пациентите сакаат да ги сочуваат своите заби; 7 (9,9%) да се извадат и 1 (1,4%) да ги поправат, ако тоа не предизвика болка. Најголем дел од третата група 35 (97,2%) сакаат да ги задржат своите заби, а само 1 пациент се изјаснил дека има одлични тотални протези и не би сакал свои заби (2,8%).

Дискусија

Орално здравствените програми во европските земји во минатото биле воглавно фокусирани на развој на оралната здравствена заштита кај децата и адолесцентите. Со продолжување на старосната граница на населението во светски рамки и со зголемување на бројот на населението над 65 год., се повеќе се актуелизира прашањето за развој на оралната здравствена заштита кај оваа категорија население. Ова особено се должи на констатацијата за високите трошоци кои ги одвојува овој дел од населението во индустријализираните земји за третман на оралните заболувања за кои се знае дека го зазема-

ат четврто место во однос на сите заболувања (8). Според проценки на Обединетите Нации, до 2025 год. во светот ќе има милијарда и двеста милиони луѓе на возраст од 65 години (1).

Општа е констатацијата дека кај геријатриските пациенти најчесто не се посветува доволно внимание на здравјето на забите и нивното зачувување. Сепак, тоа не значи дека кај овие пациенти и покрај возраста и нивната општа здравствена состојба, не постои расположение тоа да се спроведе. Имено, резултатите од нашата студија покажаа дека не само геријатриските пациентите од третата група кои живеат во своите домови, туку и оние кои живеат во јавните геријатриски домови имаат желба да ги зачуваат своите заби што подолго во устата, иако состојбата со оралното здравје кај овие испитаници беше загрижувачка. Повеќето од нив и бараа од нас да им помогнеме во решавање на нивните орално здравствени проблеми. Ова беше особено евидентно доколку притоа не се инсистира на одење во посебни стоматолошки установи.

Особено интересен е податокот кој го добивме од испитаниците кои имаа дијагностицирано карцином, кој зборува дека повеќето од нив сакаат да си ги зачуваат забите и покрај примарната болест која ја имаат. Со оглед на нивната општа состојба, разбирливо е тоа што околу една третина од нив би сакале стоматолошките интервенции да бидат безболни.

Во светот, сè почесто овие пациенти се третираат со атрауматскиот реставративен третман (АРТ), кој може да се изведе и во нивниот дом или институцијата каде што се хоспитализирани. Она што е од посебно значење е релативната безболност на оваа

метода и предизвикува помал стрес, бидејќи се спроведува само со рачни инструменти. Всушност АРТ техниката се препорачува како алтернативна метода во третирање на специјална категорија на пациенти или оние кои имаат голем страв или анксиозност од ротирачките, вибрирачки стоматолошки инструменти (4,5,6,11). Свесноста на стоматолозите и нивното разбирање на потребите од пациентите, се од големо значење за успешен третман (9). Психичката состојба на пациентот е особено значајна и во разбирање на различните социоекономски групи на пациенти и нивниот орално здравствен статус (10). Организирана орално здравствена грижа за возрасната популација во Финска, се планира да се спроведува со атрауматската реставративната техника (7).

Голем дел геријатриски пациенти може да имаат бенефит доколку се спроведат мерки за промоција на оралното здравје кои ќе ја прифатат АРТ техниката.

Имајќи во предвид дека се зголемува старосната граница на населението во Р Македонија, како и бројот на жители со над 65 год., а сето тоа поткрепено со желбата на оваа популација за подобрување на нивното орално здравје, може да заклучиме дека спроведување на посебни програми за унапредување на оралното здравје кај геријатриските пациенти претставува еден од приоритетите во развојот на системот за орална здравствена заштита во Р Македонија. Ова особено се однесува за пациентите кои се сместени во домовите за стари лица и за хоспитализираните пациенти, а како можно решение во однос на околностите во кои се наоѓаат овие пациенти, може да се размислува за спроведување на атрауматски реставративен третман (АРТ).

A PRELIMINARY STUDY OF THE ORAL HEALTH STATUS OF THE GERIATRIC PATIENTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Nikolovska J., Gjorgievska E., Grčev A.

Summary

Purpose: The study was undertaken in order to get information about the priorities of the geriatric patients regarding their oral health; as well as to evaluate the necessity of intrahospital oral treatment of these patients, which might lead to creation of oral health system for the geriatric patients in the Republic of Macedonia.

Material and method: A total number of 141 patients (all above 65 years old) filled in a questionnaire and were divided into three groups. The first group consisted of 34 patients (7 male and 27 female), with diagnosed cancer and hospitalized in a specialized institution. The second group consisted of 71 geriatric patients (21 male and 50 female) from the public geriatric institutions. The third group consisted of 36 patients (15 male and 21 female), regular patients at the University Dental Clinical Centre in Skopje.

Results: Most of the patients, regardless of their sex, educational background and the community they come from, insisted on preservation of their own teeth as long as possible. The totally edentulous patients declared that they would have been happier if they had had their own teeth.

Conclusions: Having in mind the increase of the age limit in Macedonia and their desire to preserve their own teeth, we may conclude that the conduction of special programs for improvement of the oral health status in geriatric patients should be one of the priorities in the development of the oral health system in the Republic of Macedonia. This especially applies to patients accommodated into geriatric institutions and for the hospitalized patients. As a possible solution, the Atraumatic Restorative Treatment (ART) might be suggested.

Keywords: geriatric patients, oral health, ART

Литература

1. Braine T. More oral health care needed for ageing populations. *Bulletin of the WHO*. September 2005, 83(9).
2. Државен завод за статистика на Република Македонија. Македонија во бројки, Скопје 2009.
3. Европска Обсерваторија на системи за здравствена заштита. Системи за здравствена заштита во транзиција (Република Македонија). Светска здравствена организација, канцеларија за врски, Скопје, 2000.
4. Frencken J. et al. ART Approach to Control Dental Caries – Manual. WHO Collaborating Centre for Oral Health Services Research, Groningen 1997.
5. Frencken JE, Holmgren CJ. ART: a minimal intervention approach to manage dental caries. *Dent Update*. 2004;31:295-98.
6. Hof MA, Frencken J., Palenstein W., Holmgren C. The ART approach for managing dental caries: a meta-analysis. *International Dental Journal* 2006;(56):345-351.
7. Honkala S, Honkala E. Atraumatic dental treatment among Finnish elderly persons. *J Oral Rehabil*. 2002 May;29(5):435-40.
8. Petersen P. The World Oral Health Report 2003: continuous improvement of oral health in the 21st century – the approach of the WHO global Oral Health Programme. *Community Dent Oral Epidemiol* 2003; 31 (suppl.1): 3-24.
9. Rabello T. Research proposal: evaluation of the ART approach in elderly patients. *J Appl Oral Sci*. 2006;14 Suppl:30-3.
10. Sanders AE, Spencer AJ. Why do poor adults rate their oral health poorly? *Australian Dental Journal* 2005;50(3):161-167.
11. Thiago-Saads C., Talitha-Rodrigues R., Bönecker M., Elayne-Cristina-Morais P., Colares V. The atraumatic restorative treatment approach: An “atraumatic” alternative. *Med Oral Patol Oral Cir Bucal*. 2009 Dec 1;14 (12):e668-73.